

GIẢM THIỂU NHỮNG SAI SÓT KHÔNG ĐÁNG CÓ TRONG CUỘC ĐIỀU TRA KHẢO SÁT MỨC SỐNG HỘ DÂN CƯ

Ngô Đức Tiến*

Thông tin về thu nhập, chi tiêu của hộ dân cư là một trong những nội dung quan trọng trong công tác thống kê. Cuộc điều tra Khảo sát mức sống dân cư (KSMS) thu thập thông tin về thu nhập của hộ dân cư làm căn cứ đánh giá tình trạng nghèo đói và phân hóa giàu nghèo, phục vụ công tác hoạch định các chính sách, kế hoạch và các chương trình mục tiêu quốc gia của Đảng và Nhà nước.

Thực tế KSMS là một cuộc điều tra chọn mẫu nên độ chính xác của thông tin có ảnh hưởng rất lớn đến số liệu suy rộng của cả nước. Nhằm giảm thiểu những sai sót không đáng có trong KSMS thì cần thiết phải tìm ra những hạn chế và nguyên nhân chủ yếu, trên cơ sở đó đưa ra những biện pháp khắc phục để hạn chế tối đa những sai sót này.

Từ kinh nghiệm tổ chức thực hiện và triển khai cuộc điều tra qua nhiều năm, có thể đưa ra một số hạn chế và nguyên nhân chính dẫn đến những sai sót trong quá trình thu thập thông tin, đó là: Công tác tập huấn điều tra; Kỹ năng tiếp cận và đặt vấn đề của điều tra viên; Kỹ năng đặt câu hỏi; Kỹ năng ghi chép thông tin; Trình độ của điều tra viên và của người cung cấp thông tin.

Công tác tập huấn cho điều tra viên có ý nghĩa hết sức quan trọng. Những vấn đề như tài liệu, trình độ giảng viên, phương pháp giảng dạy, thái độ tích cực tiếp thu của điều tra viên... đều ảnh hưởng đến chất lượng điều tra sau này, đặc biệt là việc thử bảng câu hỏi điều tra (điều tra thử) giúp điều tra viên làm quen với những tình huống khi điều tra. Thông thường điều tra viên thường khá chủ quan với khâu này và sai sót

đã xảy ra khi họ không thực sự hiểu hết ý nghĩa và tính logic của bộ câu hỏi, do đó khi tiến hành điều tra họ sẽ gặp lúng túng trong việc đặt câu hỏi và có thể làm người được phỏng vấn "hiểu nhầm" dẫn tới trả lời sai hoặc không đầy đủ thông tin.

Kỹ năng tiếp cận và đặt vấn đề chưa tốt của điều tra viên cũng là một trong những nguyên nhân gây ra sai sót. Trong thực tế có nhiều trường hợp do kỹ năng tiếp cận chưa tốt đã tạo ra "ức chế" tâm lý đến đối tượng được phỏng vấn, thiếu sự hợp tác gây khó khăn cho điều tra viên, thái độ nghi ngờ, phòng bị, có tâm lý che giấu thông tin.

Một trong những hạn chế tiếp theo của điều tra viên còn là kỹ năng đặt câu hỏi. Trong phỏng vấn, kỹ năng đặt câu hỏi của điều tra viên quyết định đến câu trả lời của đối tượng điều tra. Thực tế cho thấy cùng một câu hỏi nhưng mỗi người lại có một cách diễn đạt khác nhau. Nếu đặt câu hỏi đúng sẽ có được câu trả lời có độ tin cậy cao, đặt câu hỏi sai sẽ nhận được câu trả lời không chính xác. Ví dụ, khi đặt câu hỏi "hộ có thu nhập về gà thịt trong 12 tháng qua không?" và câu trả lời thường sẽ là "không có". Câu trả lời này có thể xảy ra 2 vấn đề, chính xác và không chính xác. Không chính xác khi người được phỏng vấn hiểu sai câu hỏi của điều tra viên, tưởng rằng "thu nhập" là đi bán lấy tiền. Khi đó, nếu bạn có thêm câu hỏi phụ (ví dụ) "ngoài bán để lấy tiền, trong 12 tháng qua hộ có làm thịt ăn, cho biếu, hay dùng vào lễ tết... không?" lúc này hộ sẽ trả lời là "có". Hỏi những câu hỏi phụ để gợi cho người trả lời nhớ lại sự kiện, ví dụ như "xảy ra vào mùa nào?"; "xảy ra cùng với sự kiện nào đáng ghi nhớ?..."

* Chi cục Thống kê huyện Cẩm Xuyên, Tỉnh Hà Tĩnh

Tùy theo yêu cầu của từng nội dung trong phiếu điều tra mà sử dụng loại câu hỏi hợp lý: Gồm câu hỏi mở, câu hỏi đóng (có sẵn hoặc không có sẵn câu trả lời), câu hỏi đào sâu (tại sao), câu hỏi mớm (gợi ý). Điều tra viên không tuân theo quy trình phỏng vấn, không dành thời gian hồi tưởng, gây căng thẳng, lúng túng cho người được phỏng vấn... dẫn đến câu trả lời sẽ thiếu chính xác, thậm chí là trả lời “cho xong việc”.

Kỹ năng ghi chép thông tin của điều tra viên cũng ảnh hưởng không nhỏ đến chất lượng phiếu điều tra. Trong quá trình phỏng vấn có rất nhiều yếu tố tác động đến quá trình hỏi – trả lời như sự tập trung, thái độ của người trả lời, điều kiện về không gian và thời gian... việc ghi chép thông tin cũng chịu sự chi phối của những yếu tố này. Trong nhiều trường hợp người cung cấp thông tin trả lời dông dài, thiếu trọng tâm, thái độ không hợp tác... dẫn đến việc ghi chép gặp nhiều khó khăn. Điều này đòi hỏi điều tra viên phải có tính kiên nhẫn, tập trung, kỹ năng tổng hợp và ghi chép tốt. Chưa kể đến trong một số trường hợp, điều tra viên do phỏng vấn nhiều hộ và thấy thông tin tương đối giống nhau nên “lười” ghi chép, thái độ qua loa, sơ sài, tâm lý chủ quan trong điều tra.

Điều tra về mức sống dân cư là một cuộc điều tra “khó”, liên quan đến nhiều lĩnh vực đời sống xã hội, chủ trương chính sách của Nhà nước và chính quyền địa phương. Vì vậy điều tra viên phải có kiến thức rộng, am hiểu nhiều để có khả năng đánh giá chính xác độ tin cậy của các thông tin được cung cấp, ví dụ như các chỉ tiêu tính toán về sản xuất nông nghiệp, kinh doanh thương nghiệp, sản xuất công nghiệp, điều kiện tự nhiên, điều kiện cho vay vốn ngân hàng, xét xóa đói giảm nghèo... Bên cạnh đó, việc tìm hiểu những đặc thù trong sản xuất của địa phương là rất quan trọng, có điều tra viên do tâm lý chủ quan nên hiểu nhầm thông tin do hộ cung cấp. Ví dụ: tại nhiều địa phương sản xuất khoai lang không lấy củ như thông thường mà chủ yếu lấy lá phục vụ chăn nuôi,

nếu như điều tra viên không nắm được thông tin này thì có thể dẫn đến ghi chép sai thông tin vào phiếu điều tra.

Ngoài những nguyên nhân chủ quan trên, điều tra viên còn gặp phải những nguyên nhân khách quan như thái độ thiếu hợp tác khi cung cấp thông tin của hộ. Cô tình trả lời sai, che giấu thông tin vì những lý do khác nhau... nhất là thông tin liên quan đến thu nhập từ kinh doanh. Một số hộ dân do tâm lý sợ cơ quan thuế truy thu thuế, không thích công khai, khi được hỏi thì thường sẽ “nói thiếu, nói giảm”.

Trình độ dân trí của người cung cấp thông tin cũng gây nhiều khó khăn cho điều tra viên như: trình độ học vấn, sự hiểu biết, khả năng phản ứng trước các câu hỏi và đặc biệt là trí nhớ của người cung cấp thông tin. Kinh nghiệm từ các cuộc điều tra, những chủ hộ có trình độ học vấn từ bậc trung học phổ thông trở lên có khả năng hồi tưởng, suy đoán và đưa ra các thông tin chính xác hơn khi được hỏi. Họ còn có khả năng xâu chuỗi các sự kiện trong năm để biết được mức bình quân các nguồn thu/chi là bao nhiêu... Cuộc điều tra Khảo sát mức sống dân cư hỏi thông tin trong 12 tháng đã qua, đòi hỏi người cung cấp thông tin phải hồi tưởng thời gian dài, những chi tiết lại diễn ra thường xuyên với mức độ, số lượng khác nhau... Tình huống này rất cần có sự am hiểu và kiên trì của điều tra viên khi người cung cấp thông tin cần một khoảng thời gian nhất định để hồi tưởng về quá khứ và có thể cần sự trợ giúp của người khác trong gia đình.

Để khắc phục những hạn chế trên, trong công tác chỉ đạo cuộc điều tra KSMS cần chú trọng:

1. Làm tốt công tác chuẩn bị địa bàn điều tra. Trước khi đến địa bàn, tổ trưởng điều tra làm việc với Ủy ban nhân dân xã, đặc biệt là thôn trưởng của địa bàn điều tra để sắp xếp lịch phỏng vấn, tổ chức họp những chủ hộ được chọn Khảo sát mức sống dân cư.

(xem tiếp trang 16)

Tuyên truyền chủ trương, mục đích ý nghĩa của cuộc điều tra trên loa phát thanh, linh động kết hợp để tuyên truyền thông qua các cuộc sinh hoạt Chi bộ, họp thôn, khối mặt trận... trước khi điều tra viên đến điều tra khoảng một vài ngày. Nhằm tạo sự hợp tác của người dân với đoàn điều tra, đó là sự trả lời trung thực, thái độ cung cấp thông tin khách quan.

2. Kết thúc phỏng vấn, thông tin thu thập cần phải được kiểm tra logic ngay tại địa bàn điều tra, sau khi ghi đầy đủ thông tin vào phiếu thì điều tra viên phải đọc lại phiếu cho người được phỏng vấn, nếu còn thiếu thông tin thì bổ sung vào, nếu sai thì chỉnh sửa ngay.

3. Tổng cục Thông kê cần có những khóa đào tạo kỹ năng thu thập thông tin cho điều tra viên. Đây là công việc hết sức cần thiết, có liên quan trực tiếp đến hiệu quả cũng như chất lượng của cuộc điều tra.

Chú trọng kỹ năng đặt vấn đề, kỹ năng phỏng vấn, giao tiếp, kỹ năng ghi chép thông tin, kỹ năng phân tích nhanh và kiểm tra thông tin... cùng với đó

là kỹ năng lắng nghe kết hợp với kỹ năng quan sát trong suốt quá trình phỏng vấn. Bên cạnh đó, cán bộ điều tra cần có kỹ năng điều khiển cuộc phỏng vấn đi đúng hướng, tránh các trường hợp bị người trả lời lái theo các câu chuyện của họ để làm kéo dài thời gian phỏng vấn, giảm hiệu quả công tác điều tra.

Các điều tra viên cần phải tiếp cận địa bàn và nắm bắt các đặc trưng về văn hóa, tập quán sản xuất trên địa bàn trước khi thực hiện cuộc điều tra; hiểu rõ mục đích, ý nghĩa và tầm quan trọng của cuộc điều tra; được bồi dưỡng các kiến thức nhất định liên quan đến tất cả các lĩnh vực sẽ điều tra. Những kiến thức này sẽ tạo ra sự tự tin cho điều tra trong quá trình phỏng vấn.

Làm tốt công tác chuẩn bị điều tra, tập huấn những kỹ năng phỏng vấn, quan sát, ghi chép... cho điều tra viên, sẽ là những yếu tố quan trọng giúp giảm thiểu những sai sót không đáng có trong cuộc điều tra khảo sát mức sống hộ dân cư hàng năm./.